

VOORLOPIG RAPPORT PANEL STUDIE NAAR POLITIEKE PARTICIPATIE IN VLAANDEREN

Joost de Moor,* Yannis Theocharis** & Jan van Deth***

November 2018

Tussen 2017 en 2019 voeren wij een onderzoek uit naar politieke participatie in Vlaanderen, waar u wellicht reeds één of twee keer aan deelnam. Onder politieke participatie verstaan we handelingen door burgers die het doel hebben om politieke invloed te hebben of de samenleving te veranderen. Dat kan via de officiële kanalen zoals verkiezingen, maar ook buiten die kanalen om – soms door eisen te stellen middels bijvoorbeeld petitie of demonstraties, soms door problemen direct aan te pakken in de dagelijkse sfeer of online. Het belang van onderzoek naar politieke participatie is dat participatie een belangrijk onderdeel van de democratie is. Tegelijkertijd weten we ook dat niet iedereen even veel of op dezelfde manier deelneemt. Het doel van het onderzoek is dan ook om na te gaan hoeveel mensen betrokken zijn bij bepaalde vormen van participatie, en waarom sommige mensen bepaalde vormen van participatie wel of niet doen.

Methode en vernieuwing

Onderzoek naar politieke participatie doet een beroep op het geheugen van respondenten door hen te vragen of zij tijdens een voorafgaande periode (meestal 12 maanden) al dan niet bepaalde acties deden. Dit soort onderzoek wordt al bijna zeventig jaar in vele landen gedaan. Onze aanpak is innovatief in verschillende opzichten. Ten eerste betrekken we veel meer vormen van participatie in ons onderzoek dan standaardbevragingen die zich over het algemeen tot slechts enkele veelvoorkomende participatievormen beperken. We weten inmiddels dat veel burgers op zeer diverse wijzen deelnemen aan politiek. Doordat die diversiteit tot nu toe zelden met kwantitatief onderzoek gemeten is, weten we weinig over de verspreiding ervan. Wij pakken dit probleem aan door te starten met een gedetailleerde lijst met verschillende gekende vormen van participatie (stemmen en twintig anderen). Vervolgens maken wij gebruik van een open vraag waarin deelnemers in hun eigen woorden kunnen aangeven welke activiteiten ze verder nog ondernomen hebben. Hierdoor komen wij veel te weten over tot nu toe onbekende vormen van politieke participatie.

Ten tweede vragen we meermaals naar politieke participatie (2017, 2018 en 2019) bij dezelfde personen, in plaats van slechts één keer zoals meestal gebeurt. Door herhaaldelijk te meten heeft ons onderzoek twee grote voordelen. Ten eerste kunnen we causaliteit en niet alleen samenhangen onderzoeken. Studies met slechts één meting kunnen bijvoorbeeld onmogelijk vaststellen of bepaalde politieke houdingen tot politieke participatie lijden of dat, andersom, actieve deelname tot bepaalde houdingen leidt. Door meermaals te meten kunnen wij met grotere waarschijnlijkheid zeggen dat een politieke houding in één jaar voorafging aan politieke participatie in het volgende jaar en dat er dus sprake kan zijn van causaliteit. Ten tweede kunnen we door meermaals te meten meer te weten komen over stabiliteit en verandering in politieke participatie. We kunnen bijvoorbeeld vergelijken of sommige vormen van participatie meer incidenteel of aanhoudend gedaan worden dan anderen. Of

*Stockholms Universitet (Zweden)** Universität Bremen (Duitsland)*** Universität Mannheim (Duitsland)

we kunnen proberen te verklaren waarom sommige mensen actief worden, actief blijven, of juist stoppen.

Tot slot is ons onderzoek uniek omdat we in detail nagaan welke politieke houdingen respondenten hebben, wat ons helpt bij het verklaren van participatie. We verzamelen ook gedetailleerde informatie over de acties die mensen deden, zoals of zij een actie als effectief ervaarden. Dit helpt ons om het beeld dat we hebben van politieke participatie verder aan te scherpen – en daarmee onze beoordelingen van de democratie verder te ontwikkelen.

Resultaten

Omdat ons onderzoek nog loopt (de laatste bevraging zal zoals gezegd in 2019 plaats vinden) zijn de beschikbare resultaten van een voorlopige aard. We concentreren ons hier op drie zaken: 1) de mate waarin verschillende participatievormen worden gebruikt; 2) de ‘nieuwe’ participatievormen die we ontdekten via onze open vraag; en 3) de veranderingen en stabiliteit die we vonden voor verschillende participatievormen.

1. Politieke participatie onder politieke geïnteresseerden in Vlaanderen

Het UA-panel is geen representatieve steekproef van de Vlaamse bevolking. Het zal u niet verbazen dat het panel vooral bestaat uit politiek-geïnteresseerden, terwijl natuurlijk niet alle Vlamingen in politiek geïnteresseerd zijn. Maar politiek-geïnteresseerden zijn juist een belangrijke groep voor participatie-onderzoek. Door bij hen na te vragen kunnen we in het bijzonder nagaan welke participatievormen meer voorkomen dan anderen. Tabel 1 geeft aan welk percentage respondenten deelnam aan 20 participatievormen in de 12 maanden voorafgaand aan onze bevraging in 2017 en 2018.

Tabel 1: Heeft u in de afgelopen 12 maanden één van de volgende dingen gedaan?	% 2017	% 2018
Actief zijn in een politieke partij	12	13
Contacteren van een politicus over een bepaalde kwestie	34	38
Bijwonen van een bijeenkomst van een politieke partij of een andere politieke organisatie	23	26
Geld schenken aan een politieke partij of een andere politieke organisatie	11	11
Actief zijn in een actiegroep	21	22
Ondertekenen van een petitie	63	60
Deelnemen aan een demonstratie	17	15
Geld schenken voor een goed doel, of aan een sociale of humanitaire organisatie	78	78
Vrijwilligerswerk voor een goed doel, of voor een sociale of humanitaire organisatie	45	45
Boycotten van bepaalde producten omwille van politieke of ethische redenen	46	51
Bewust kopen van bepaalde producten omwille van politieke of ethische redenen	61	62
Bewust minder consumeren omwille van politieke of ethische redenen	43	48
Producten hergebruiken of repareren omwille van politieke of ethische redenen	53	56
Energiegebruik verminderen omwille van politieke of ethische redenen	60	62
Wandelen, fietsen of het openbaar vervoer gebruiken omwille van politieke of ethische redenen	57	59
Eigen voedsel of energie produceren, in plaats van het te kopen, omwille van politieke of ethische redenen	25	29
Vrijwilligerswerk doen voor een project in de wijk of buurt	37	35

Posten of delen van links naar politieke verhalen of artikelen die anderen kunnen lezen op sociale media (Facebook, Twitter, YouTube, etc.)	43	40
Commentaar geven op politieke of sociale thema's op sociale media	40	37
Andere mensen aanmoedigen om politieke actie te ondernemen voor een politiek of sociaal thema middels sociale media	25	24
N	2117	1569

Een aantal zaken valt op. Ten eerste zien we dat deelname aan de verschillende participatievormen zeer uiteenloopt. Terwijl deelnemen aan een betoging relatief zeldzaam is (16%), tekenden bijna tweederde van de respondenten in 2017 en 2018 één of meerdere petitie's. Dit is wellicht niet verrassend wanneer we bedenken met welk gemak we tegenwoordig online petitie's kunnen ondertekenen, terwijl deelnemen aan een betoging toch vaak een hele dag in beslag neemt. Ten tweede valt op dat er geen grote verschuivingen zijn in het percentage deelnemers per participatievorm. Deze vergelijking moet echter met enige voorzichtigheid gemaakt worden: hoewel het merendeel van onze respondenten in de eerste bevraging ook deelnam aan de tweede bevraging, is een aantal deelnemers helaas afgehaakt.

2. *Nieuwe participatievormen?*

Hoewel de bevindingen uit Tabel 1 reeds een uniek gedetailleerd beeld geven van politieke participatie in Vlaanderen verwachtten we dat er ook nog participatievormen zijn die buiten deze 20 vormen vallen. Daarom vroegen we respondenten tevens om aan te geven welke andere participatievormen zij verder nog beoefenden. Bijna de helft van de deelnemers in de bevraging van 2017 (43%) gaf aan nog andere vormen van participatie gedaan te hebben. In totaal gaven zij 2.588 acties aan. Enkele voorbeelden zijn:

- *Niet op reis gegaan naar Turkije*
- *Gestopt met hout te verbranden in open haard*
- *Links over leugenachtige politici gepost op sociale media*
- *Sluikafval gaan rapen in bermen en struiken*
- *Buddie van vluchtelingen*
- *Mensen aansporen om energiezuinig te wonen*
- *Debat geanimeerd over gezondheidszorg*
- *Opiniestukken geschreven*
- *Flyers uitgedeeld*
- *Vlaggetjes gezet op de hondenstronten op de stoepen in mijn buurt*

We hebben hun antwoorden gecodeerd om de bevindingen meer inzichtelijk te maken. Ten eerste stelde we vast dat een deel van de antwoorden bij nader inzien ondergebracht kan worden bij de twintig participatievormen uit Tabel 1. Maar belangrijker is dat we met deze open vraag ook veel participatievormen ontdekten die we nog niet met onze gesloten vragen vatten. We categoriseerden de antwoorden in 13 'nieuwe' participatievormen, waaronder het opruimen en verfraaien van de leefomgeving, tuinieren met een politieke overweging, specifieke groepen helpen, of politieke informatie verzamelen en bediscussiëren. Afval verminderen was de meest voorkomende 'nieuwe' vorm. De bevindingen tonen het nut aan van onze open vraag en bevestigen dat de manier waarop mensen aan politieke participatie doen steeds verandert en uitbreidt.

3. *Verandering en stabiliteit in politieke participatie*

De percentages in Tabel 1 laten zien of bepaalde participatievormen in 2017 meer of minder gedaan werden dan in 2018 in de gehele steekproef. Ze vertellen ons echter niet of individuen hun gedrag veranderden. In Tabel 2 verdelen we de respondenten daarom over vier groepen: zij die in beide

bevragingen aangaven een participatievorm gedaan te hebben; zij die enkel in de eerste bevraging aangaven deel te hebben genomen; zij die enkel in de tweede bevraging aangaven deelgenomen te hebben; en zij die in geen van beide bevragingen deelnamen. De eerste drie kolommen samen vertegenwoordigen dus alle respondenten die een activiteit deden. Als we dan berekenen welk aandeel van deze groep zijn/haar gedrag veranderde van actief naar passief, of andersom, kunnen we vergelijken hoe veranderlijk verschillende participatievormen zijn. In kolom 5 doen we dit door de som van kolom 2 en 3 te berekenen als een percentage van de som van kolom 1, 2 en 3. We rangschikken de participatievormen van meer naar minder veranderlijk. Twee zaken vallen op. Ten eerste is duidelijk dat vrij veel respondenten hun politieke participatie veranderen. Ten tweede valt op dat dit echter sterk verschilt per participatie vorm, van 59% (geld schenken aan politieke partij of andere politieke organisatie) tot 19% (geld schenken aan een goed doel). Deze bevindingen werpen vele nieuwe vragen op. Bijvoorbeeld, wat verklaart die veranderlijkheid en waarom zijn sommige participatievormen meer veranderlijk dan anderen?

Tabel 2: Verandering in politieke participatie

	1	2	3	4	5
<i>Alle cijfers in de tabel zijn percentages</i>	Zowel 2017 als 2018	2017, maar niet 2018	Niet 2017, maar 2018	Noch 2017, noch 2018	Deelnemers veranderd
Geld schenken aan een politieke partij of een andere politieke organisatie	7	6	4	84	59
Andere mensen aanmoedigen om politieke actie te ondernemen voor een politiek of sociaal thema middels sociale media	15	9	9	67	56
Actief zijn in een actiegroep	13	8	9	70	55
Eigen voedsel of energie produceren, in plaats van het te kopen, omwille van politieke of ethische redenen	18	8	11	63	52
Deelnemen aan een demonstratie	10	6	5	79	51
Bijwonen van een bijeenkomst van een politieke partij of een andere politieke organisatie	17	7	9	68	49
Contacteren van een politicus over een bepaalde kwestie	24	10	13	53	48
Vrijwilligerswerk doen voor een project in de wijk of buurt	26	11	9	54	45
Commentaar geven op politieke of sociale thema's op sociale media	27	11	10	52	43
Actief zijn in een politieke partij	9	2	4	85	43
Bewust minder consumeren omwille van politieke of ethische redenen	34	9	15	43	41
Posten of delen van links naar politieke verhalen of artikelen die anderen kunnen lezen op sociale media	31	11	10	49	40
Boycotten van bepaalde producten omwille van politieke of ethische redenen	38	10	13	40	37
Vrijwilligerswerk voor een goed doel, of voor een sociale of humanitaire organisatie	34	10	10	46	37
Producten hergebruiken of repareren omwille van politieke of ethische redenen	42	10	14	34	36
Energiegebruik verminderen omwille van politieke of ethische redenen	48	12	13	27	34
Ondertekenen van een petitie	50	13	10	27	31

Bewust kopen van bepaalde producten omwille van politieke of ethische redenen	50	11	11	27	31
Wandelen, fietsen of het openbaar vervoer gebruiken omwille van politieke of ethische redenen	48	10	12	31	30
Geld schenken voor een goed doel, of aan een sociale of humanitaire organisatie	70	8	9	14	19

Tot slot

Nu we een tussenbalans opmaken na twee van de drie bevestigingsrondes over politieke participatie kunnen we concluderen dat politieke participatie inderdaad een zeer divers fenomeen is dat in detail gemeten moet worden en dat, wanneer we dit herhaaldelijk doen, er aanzienlijke veranderingen duidelijk worden. Nadere metingen en analyses zullen moeten uitwijzen hoe we participatie en verandering daarin kunnen verklaren. Het is voor ons onderzoek dan ook van cruciaal belang dat u ook zult deelnemen aan onze derde en laatste bevestiging in 2019. We willen u hartelijk bedanken voor uw deelname tot dusver. En we danken u bij voorbaat voor uw deelname in het laatste deel van ons onderzoek!